

Ненад Тупеша

Православни богословски факултет, Фоча

Универзитет у Источном Сарајеву, Република Српска – БиХ

НЕОГАЛИКАНСКА ЛИТУРГИЈА

Апстракт: У тексту се аутор бави литургичком анализом и излагањем поретка обновљене галиканске литургије коју је у практичну употребу увела ECOF (Eglise Catholique Orthodoxe Francaise) или православна католичка Црква Француске. Желећи да у богослужбеној употреби има месну литургију, ова Црква створила је нови галикански литургијски хибрид који је настао као последица вештачког сједињења различитих литургијских елемената. Ти елементи преузимани су из више древних галиканских, мозарапских, келтских и амвросијанских мисала, као и из текстова источних литургија.

Кључне речи: Литургија, Евхаристија, Мисал, Псевдо-Герман Париски, јереј, народ.

Неогаликанска литургија или Литургија Светог Германа Париског, како се назива у новије време, постала је од половине прошлог века предмет интересовања многих православних богослова и литургичара који су боравили или још увек бораве на Западу (у Француској). Проучавање литургије, по старом галиканском обреду, био је задатак литургијске комисије која је формирана 60-тих година под председништвом Његовог Преосвештенства Архиепископа Јована Максимовића (Св. Јована Шангајског). Циљ комисије био је да утврди у којој је мери текст актуелне литургије која се служи у православној католичкој Цркви Француске (ECOF) веран древним текстовима и колико је допуштена лична импровизација. Да би одговорила на постављени задатак, комисија је најпре приступила испитивању извора користећи се компаративним методом. Међу изворима, на прво место, дошла су писма Св. Германа Париског, која дају опис Божанствене Литургије која се служила током VI века у Паризу. Придавајући велики значај писмима Св. Германа и верујући у њихову аутентичност, комисија је сматрала да је најважније, за почетак, извршити поређење текста писама са актуелним текстом литургије. То поређење показало је да је текст актуелне Литургије Св. Германа Париског веран тексту писама Св. Германа из VI века. Дакле, комисија је потврдила да се ради о једној и истој литургији, а не о некој вештој компилацији.

Ипак, овде треба напоменути да писма која се приписују Св. Герману Париском нису аутентична. Њих је пронашао Мабијон у Отену у XVIII веку. Од великог су значаја, јер представљају једини документ на основу ког би се могао реконструисати Ordo Gallicanus. Прво писмо носи наслов: „Герман, епископ Париза, писао је на тему Мисе“. Међутим, ово писмо је, по мишљењу Вилмарта и Бишопа, написано најраније крајем VII и почетком VIII века, а Герман је био епископ Париза од 555 до 576. године¹. Ова писма, која се називају Expositio antiquae liturgiae gallicanae

1 Archdale A. King, *Lituries anciennes*, trad. de l'Anglais par Bernard Poupard, Paris 1961, 175-176.

(Излагање древне галиканске литургије), дело су непознатог аутора. Поред текста Литургије, садрже извештај број мистичких тумачења саме Литургије, као и других служби. У њима се такође сусрећу и многи елементи који су унети након Каролиншке реформе, па се може рећи да писма, или, пак, неки делови потичу чак и из IX века. У сваком случају, ради се о писмима Псевдо-Германа Париског. То значи да реконструкција литургије, по старом галиканском обреду, на основу писама Псевдо-Германа, не може бити потпуно аутентична, иако садржи елементе дубоке старине.

Поред писама Св. Германа Париског, као извори, послужила су и дела Отаца из истог периода, као: Св. Григорија Турског (VI век), Св. Цезара Арлашког (VI век) и Св. Исидора Толедског (VII век). Ова сведочанства, по мишљењу комисије, у потпуности се слажу са текстовима Св. Германа Париског и са актуелном литургијом. Тако, на пример, сва наведена сведочанства указују на возглас ђаконa: „*Молчаније*“, на благосиљање свештеника: „*Господ увек са вама*“... итд. Осим светоотачких сведочанстава, литургијском проблематиком бавили су се и помесни сабори у Галији: Агдски сабор 509. године, Лионски сабор 517. године и Везонски сабор 529. године. Комисија је констатовала да писма Св. Германа Париског, употпуњена са отачким сведочанствима и саборским установама, дају јасно чинопоследовање Божанске Литургије која се служила у Галији у VI веку, иако не дају текстове молитава које се везују за годишњи круг богослужења. Ови текстови налазе се у другим књигама које се на западу називају Мисали или Сакраментари. Као најважније богослужбене књиге, чије је време настанка прилично спорно, наводе се:

- *Gallicanum Vetus* или *Vetus Missale Gallicanum* из VI века. Издао га је Мон 1850. године (PL 72)²;

2 Стари галикански Мисал (*Missale Gallicanum Vetus*), *Codex Vat. Palat. Lat. 493*, документ је који се састоји из три независна фрагмента који су означени различитим великим словима, како примећује Мохлберг (Von Leo Cunibert Mohlberg, *Missale Gallicanum Vetus*, Roma 1958, 22). Прва два фрагмента, која су доста старија од трећег, аутентично су галиканска и, у неким молитавама, приближавају се готском Мисалу. Трећи фрагмент прилично је романизиран и има доста заједничког са старим Геласијевим сакраментаром. Највероватније је настао половином VIII века. Бернард Бишоп сматра да је трећи фрагмент настао у једном женском манастиру у области Париза који је имао келтску литургијску праксу (Matthieu Smyth, *La liturgie oubliée*, Cerf, Paris 2003, 82). Међутим, он је невероватно близак франачком Мисалу (*Missale Francorum*) и Лекционару из Ликсеја. Мохлберг чак не искључује могућност да је Мисал у данашњој форми могао бити у употреби у области Тура, и то у манастиру Св. Назарија. Будући да Мисал садржи мноштво молитава које су исте као у готском Мисалу, може се рећи да се ова два мисала међусобно допуњују и потичу из истог периода. *Gallicanum Vetus* почиње мисом за празник Св. Германа Оксершког, због чега га Томаси у свом издању и назива Оксершким сакраментаром. Баумштарк сматра да Мисал потиче из Оксера, јер почиње мисом Св. Германа Оксершког. Он, такође, у Евхаристијским молитавама Великог петка, види германске и келтске елементе, али и јак утицај сиријских анафора (A. Baumstark, *Liturgie comparée*, éd. de Chevetogne, Paris 1953, 4-5). Затим, следе молитве за благосиљање девица и удовица, мисе предбожићног периода, божићно вечерње и поноћна божићна миса. Садржи и припремне обреде за крштење, недељне мисе за период после Васкрса, све до мисе благосиљања пролећних плодова, чиме се овај зборник завршава. Трећи фрагмент (*MGV III*) јесте, такође, под јаким миланским утицајем, о чему сведочи пасхални циклус који представља комбинацију два поретка: миланског и геласијанског, са једне стране, и галиканског, изложеног готском Мисалу, са друге стране (Matthieu Smyth, *La liturgie oubliée*, 84). У сваком случају, Мисал представља мешавину различитих литургијских елемената, како римско-галиканских, тако и оних који су дошли из келтских манастира. Дакле, није сигурно да ли Мисал потиче из VI века, иако га комисија тако третира.

- Missale Gothico-Gallicanum, манускрипт из VIII века који садржи текстове од IV до VIII века. Објавио га Мабијон у XVIII веку (PL 72)³;
- Missel de Stowe, носи назив по истоименом дворцу који се налази у Енглеској. Пронађен је у Немачкој, а објавио га је Варен 1881. године⁴;
- Sacramentaire de Bibbio, настао у IX веку и садржи веома древне молитве. Пронађен је у Бобију, а објавио га је Мабијон у XVIII веку (PL 72)⁵;
- Liber mozarabicus sacramentorum из VII века. Издао га је Феротин 1902. године⁶;
- Missale Mixtum, назван „Mixtum“ јер представља мешавину римских и галиканских текстова које је кардинал Хименес сакупио и објединио у једну књигу 1500. године⁷.

3 Joseph Tommasi (1649–1713) први је објавио овај Мисал 1680. год. у Риму, међу својим *Codices sacramentorum non gentis annis vetustiores*. Он представља збирку миса узетих из разних зборника и из различитих области. Мохлберг у свом уводу у готски Мисал каже да би најранија година настанка кодекса (*terminus post quem*) била 679. год., када је епископ Отона Леодегар (Saint Léger) мученички пострадао. Његово тело је 684. год. пренето у Поатје и у кодексу се налази једна миса њему посвећена. Из овога, може се закључити да је Бургоња место настанка овог кодекса. Као *terminus ante quem*, треба сматрати 835. годину. Опат Хилдуин је тада писао цару Лудвигу и назвао галиканске литургијске књиге „*antiquissimi et nimia pene uetustate consumpti missales libri continentes misae ordinem more gallico*“. На прелазу VII у VIII век, почео се осећати јак утицај римских боголужбених књига у Галији. Тиме се, отприлике, може пронићи када је готски Мисал изашао из употребе. После 830. год., он је засигурно престао да се употребљава (Missale Gothicum (Vat. Reg. Lat. 317), herausgegeben von Leo Cunibert Mohlberg, Roma 1961, 22). Тешко је одрживо мишљење литургијске комисије да кодекс садржи молитве из IV века, будући да је под јаким утицајем римског, амвросијанског, келтског и мозарапског обреда.

4 Стовски мисал настао је, највероватније, у IX веку и био је у употреби у Таладском манастиру наомак Даблина. Претпоставља се да су га у Немачку донели ирски монаси за потребе неког германског манастира. Он је, превасходно, литургијски споменик који служи као извор за проучавање келтског обреда и представља мешавину различитих литургијских елемената који су, временом, ушли у његов састав. Он представља, такође, и литургијски споменик у коме се осећа јак источни утицај који се очитује у јектенији потпуно источног типа под називом *Deprecatio sancti Martini*, која је уметнута са другим деловима (посебно епиклезом „*Veni sanctificator*“), између апостола и јеванђеља (Види опширније: M. Smyth, *La liturgie oubliée*, 114-120).

5 J. Mabillon, *Museum Italicum* I-2, Paris 1687, 278- 397. Мисал је реиздан 1991, али само један том. Овај Мисал, као и готски, веома је комплексан литургијски споменик који представља мешавину галиканских, ирских, шпанских, миланских и римских извора.

6 Liber sacramentorum mozarabicus у издању Феротина састоји се из два дела од којих је први, у правом смислу речи, сакраментар, а други јесте његов додатак. Назива се још и Толедски Liber sacramentorum, по библиотеци у којој се налази. Током више векова, он је био, и поред свог значаја, заборављен, али благодарећи труду Феротина, он је поново афирмисан и стављен истраживачима древних литургија на располагање. То је једини сачувани примерак старог мозарапског Сакраментара који потиче из IX века, писан за цркву Св. Евлалије, једне од шест толедских цркава. Прави назив Сакраментара остао је непознат услед недостатка првог листа на коме се налазио. Вероватно се звао Liber missarum или Missale, што је технички различито од садашњег имена које му је, на основу садржине, дао Феротин (H. Leclercq, „Mozarabe (Liturgie)“, *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie*, Paris 1934, col. 406; ср. H. Leclercq, „Férotin“, *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie*, Paris 1922, col. 1394-1395). Као и код већине старих сакраментара, темпорал и санкторал помешани су и не држе се одређеног распореда.

7 Missale Mixtum-secundum regulam B. Isidori, Dictum Mozarabes, PL 85, 110- 036 D.

Комисија сматра да, поред споменутих мисала, треба узети у обзир и амвросијамске мисале из X и XI века, као нпр. Сакраментар из Лимона, Бијаска, Лиона, додајући још и *Liber Ordini* из X века⁸ и *Antiphonaire de Bougor* из XII века који садрже много древних амвросијанских и галиканских богослужбених песама. Антифонар је објавио Муратурије 1896. године (PL 72). Као главни источник Евхаристијског канона, узето је дело Св. Амвросија Миланског „*De Sacramentis*“. На крају, комисија налази за сходно да поменутих изворима прибродји још два дела која су издали у XVIII веку Мабијон и Томази, и то: Алкуинов Сакраментар из IX века, у коме је Алкуин сачувао много галиканских обреда у виду личних или приватних молитава, и Касандров зборник из XVI века. Касандар је био белгијски богослов који је у XVI веку сакупљао древне западне богослужбене песме и молитве.

Поредећи изворне текстове из поменутих литургијских књига са актуелном литургијом француске православне Цркве, дошло се до потврдног одговора: Литургија Св. Германа Париског је, и у најмањим детаљима, апсолутно верна старом галиканском обреду.

Рестауратори

После усаглашавања текста литургије са изворима, извршена је провера и усаглашавање са другим рестаурираним порецима галиканске литургије. Први који је потпуно извршио реконструкцију поретка литургије у XVIII веку био је *Pièrre Le Brun* који је важио за најбољег литургичара и познаваоца древне галиканске литургије. Његово дело налази се у трећем тому „*Explication de la Messe*“, Paris 1777. После Ле Брена, као најбољи рестауратори галиканске литургије, јављају се: протојереј Владимир Гете (православни): *Ancienne Messe Gallicane*, Paris 1872; Mgr. Duchesne, *Origine du Culte Chrétien*, Paris 1925. и Dom Cabrol, *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie*. Поређење текста Литургије Св. Германа Париског са реконструисаним порецима ове четворице аутора, показало је да је она, осим мање важних детаља, потпуно сагласна са њима. Штавише, аутори савременог текста Литургије користили су више и веродостојније изворе од својих претходника.

8 M. Férotin, Le „*Liber ordinum*“ en usage dans l' Eglise wisigothique et mozarabe d'Espagne (Monumenta Ecclesiae liturgica, V), Paris 1904. Ово је један од најзначајнијих литургијских споменика који је пронађен у манастиру Силос у Шпанији. Манастир је чувао читаву колекцију старих визиготских манускрита до 1877. године, када је продата у Мадрид, а годину дана касније, препродата у Паризу. Касније ће само један мањи део ових рукописа бити враћен поново у манастир Силос. Међу манускритима, налазио се и *Liber odinum*, који је био у употреби у црквама Шпаније пре доласка Арапа и остао све до укидања мозарапског обреда крајем XI века. Феротин је приредио и објавио *Liber odinum* на основу манускрита из Силоса, допунивши га манускритом из Мадрида. По његовом мишљењу, овај литургијар, поред осталих богослужбених књига (*Liber missarum*, *Liber orationum*, *Liber antiphonarum*), био је послат 1064. године папи Александру II на потврду (H. Leclercq, „*Mozarabe (Liturgie)*“, *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie*, col. 408). Да је настао у време визиготске владавине, сведоче поједини обреди, као: примање оних који су били крштени као припадници аријанске јереси, обред који се свршавао приликом поласка краља у рат, или његовог повратка из рата. *Liber odinum*, осим литургија, садржи и обреде освећења уља, соли, воде, чинове крштења, рукоположења, исповести, примања покајника...

Источни елементи

Не нарушавајући јединство обреда француске православне Цркве, комисија се послужила текстовима источних литургија, а посебно Литургије Св. Јована Златоуста, позајмљујући одређене молитвене формуле и песме. То су:

1. Молитва Входа коју свештеник изговара тихо;
2. „Царе небески“, молитва коју свештеник изговара тихим гласом пред престолом;
3. додатак у јектенији: „Нашој Владичици Богородици и Приснодјеву Марији“, као и, уместо „Вери католичкој“, реч „Православној“;
4. „Нека умукне свако тело“ (ова се песма некада певала у Галији само у одређене дане);
5. Тајна молитва свештеника: „Нико од везаних телесним похотама и сластима није достојан“;
6. Молитва приликом кађења дарова: „Благообразни Јосиф“;
7. у диптисима, уместо речи: „сво у свету братство наше“, речи: „и све и сва“;
8. у уводном дијалогу (praefatio), уметнута су апофатичка имена: „Неописани. Неизречени“, која су се раније налазила у неким галиканским уводним дијалозима (praefatio);
9. у молитви епиклезе, додатак: „на нас“;
10. трократно изговарање: „Амин, амин, амин“ после епиклезе;
11. одговор појаца или народа на речи свештеника: „Светиње светима“: „Један је свет, један Господ Исус Христос“;
12. молитва пред причешће: „Верујем, Господе, и исповедам Вечере Твоје тајне“. Унето како би и западни и источни имали једну и исту молитву приликом причешћа. Ова молитва налази се и у амвросијанској литургији;
13. возглас ђакона непосредно пред причешће верних: „Са страхом Божјим и вером приступите“;
14. додатак: „Видесмо Светлост истинску“.

Из свега до сада изложеног и резултата до којих се дошло, комисија са сигурношћу тврди да је Литургија која се служи у француској православној Цркви потпуно утемељена на древним литургијским књигама и сведочанствима. Њени рестауратори показали су не само своју историјску и литургијску ерудицију него и верност Предању, избегавајући сваку врсту личне импровизације у литургијском чинопоследицама, смирујући се пред Отачким наслеђем. Источни литургијски елементи који су преузети и унети у актуелну литургију имају за циљ да што верније и прецизније изразе догматско учење и благочешће свештенослужитеља, не нарушавајући притом органско јединство Литургије.

Поредок Литургије⁹

Писма Св. Германа Париског

Germanus episcopus Parisius scripsit de missa. (Следи опис свештених одежди и изложење њихове симболике).

1. Пред читањем Св. Писма пева се антифон, (*Antiphona ad praelegendum cantitur*) по примеру оних патријараха који су тајанственим речима опевали долазак Христов, као Енох, седми од Адама, који је Богом пресељен, пророковао, говорећи: *ево иде Господ са мноштвом светих Својих да учини суд...* На ово сведочанство нас подсећа и Апостол Јуда, брат Јакова...,

2. При појању клирика излази свештеник у образу Христа из светиње.

3. Тишину (безмолвије) ђакон тражи из два разлога; наиме, да би народ који ћути боље слушао реч Божију, и да би срце наше заћутало од сваке нечисте мисли како би боље примило реч Божију.

4. Свештеник се обраћа народу због тога, да када он, благосиљајући народ, каже: Господ нека је увек са вама, буде отпоздрављен благословом оних који узвраћају: и са духом твојим, како би он тако постао још достојнији да благосиља народ.

5. Трисвето пред пророштвом се пева на грчком језику зато што се проповед Новог Завета проширила у свету на грчком ... Када предстојатељ почне

Литургија Св. Германа Париског

Selon l'Edition provisoire de l'Ordo Misse (Edition Saint Irénée, Paris 1956).

1. После проскомидије бива Вход (са Јеванђељем)¹⁰.

Ћакон: Устаните, пазимо!

Појци певају дневне антифоне (*praelegendum*).

2. Ћакон: Помолимо се!

Пред царским дверима свештеник тајно произноси молитву Входа.

3. Ћакон: Будимо и тишини (молчанију)!

4. Јереј: Господ са свима вама!
Народ: И са дудом твојим!

5. Трисвето (на три језика).

5.1. Јереј: Нека је благословена Пресвета Тројица, Нераздељива Јединица, Превечна, Бесмртна,

⁹ У документу је поредак Литургије изложен у више паралелних стубаца, и то: латински текст писама Псевдо-Германа Париског, поредак Литургије на француском и руском језику и напомене које се односе на изворе и источне елементе. Ми ћемо изложити поредак Литургије у два паралелна ступца, дајући превод латинског текста писама Псевдо-Германа.

¹⁰ Треба знати да свештеници француске православне Цркве сва богослужења савршавају одевени у литургијско рухо које је западног происхођења, а које се не разликује од римског. Једина особеност јесте та што презвитери носе на литургијама западне митре, као и епископи.

Трисвето, клир потом пева на латинском и грчком језику како би се показала везаност Старога и Новогa Завета. Говоримо амин.

6. Три детета која певају Господи помилуј на јеврејском, грчком и латинском, означава три времена: пре закона, под законом и под благодаћу.

7. Песма првосвештеника Захарије се пева у част Пророка Јована зато што се почетак спасења састоји у тајни крштења, које се по дару Божијем савршило у служењу Св. Јована, и при одласку старе сенке и доласку нове јеванђелске светлости, Јован се налази у средини, засијавши лучезарном светлошћу пред лицем истинске светлости. Пророштво, које је отац његов испевао при његовом рођењу, Црква и пева непрестаним гласовима.

8. Читање пророштава заузима своје место у чинопоследовању изобличавајући недостатке Старогa Завета и наговештавајући будуће.

9. Дела апостолска или Апокалипсис Јованов се читају при обновљењу пасхалне радости чувајући временски поредак, исто као што се чита историја Старог Завета на Педесетницу или дела Св. Исповедника и Мученика на њихове празнике.

10. Песма три младића, која се пева после читања, пева се по узору древних светих који налазећи се у тами су очекивали долазак Господњи. Јер као што је њима који су безгласни дарован четврти – Анђел у облаку који је росом укротио зној који их је обливао у пламену, тако и онима који су очекивали Христа био је дарован сам

Невидљива. Њој приличи част и слава у векове векова.
Народ: Амин!

6. Народ: Господе помилуј!

7. *Појци певају тропар дана или песму Захаријину:* „Благословен Господ Бог Израилев што походи и избави народ свој...” (Лк. 1,68-79); или „Слава на висини Богу...”

7.1. *Јереј изговара молитву дана (Collecta).*

8. *Читање паримеја или житија светих, према дану*¹¹.

9. *Прокимен. Читање из Дела Апостолских, Посланица или Откривења, према дану.*

10. *После читања Апостола појци или народ певају песму три младића:* „Благословен си Господе, Боже отаца наших...”

10.1. *За време певања јереј тихо говори молитву:* Оче Господа нашега, Изворе сваког познања и мудрости, по неизреченом милосрђу Твоме, Ти си нам говорио много пута и на различите

11 Пракса читања Житија Мученика у галиканским литургијама постојала је у VI веку, сведочи Св. Ави (Saint Avit) који је у базилици Св. Мауриција држао беседу 515. године, пре које су се, по њему, читала *Gesta martyrum* (A. King, *Liturgies anciennes*, 213).

Син Божији, Ангел великог савета, који је уништио власт демонску... дарујући им радост васкрсења о којој говори Јеванђеље. Ради тога је Црква сачувала поредак да би између благослова и Јеванђеља било закључено ово антифоно појање које поју деца..., по примеру оне деце која су при доласку Господњем на страдање узвикивала у храму: *Осана, Сине Давидов...*

11. Тада приликом входа са Св. Јеванђељем клир громким гласом опет пева Трисвето по примеру Анђела који пред Христовим лицем узвикују на вратима преисподњим : Врата, узвисите врхове своје...(Пс.23, 7-8).

12. Следи вход са Јеванђељем како би могуће било јављање Христа који торжествује над смрћу са горе поменутим појањем и са седам светилки света које су седам дарова Духа Светога или светиљке Старога Завета, приступајући тајанству Крста, долази на узвишено место (*in tribunal analogii*) као Христос на престо Очевог царства, како би отуда послао дарове живота,

13. при појању клира: Слава Теби Господе , по примеру Анђела који су приликом рођења Христовог јавивши се пастирима певали: Слава на висини Богу.

14. А Трисвето (Sanctus), када се враћа Јеванђеље, пева клир по примеру светих који су при повратку Господа Исуса Христа из ада, певали песме хвале идући за Господом о којима говори Јован у Апокалипсису.

15. Беседе Св. Отаца које се читају, бивају са циљем да оно о чему говори пророк, или апостол, или Јеванђеље, пастир, или учитељ Цркве, изложи народу простим речима, водећи рачуна да простота речи не би била на штету

начине...

10.2. Појци: *Алилија са стиховима.*

11. Ђакон: Свет, Свет, Свет! Господ Бог Сведржитељ.

Народ: Који је био, Који јесте и Који долази!

12. Ђакон износи Јеванђеље на амвон, потом кади Јеванђеље и народ.

Ђакон: Стојмо у миру и чујмо Свето Јванђеље!

Јереј: Господ увек са вама!

13. Ђакон: Читање светог Јеванђеља од (...).

Народ: Слава Теби, Господе!

14. Ђакон пева (чита) Јеванђеље.

Народ: Хвала Теби, Христе!

Свет, Свет, Свет! Господ Бог Сведржитељ, Који је био, Који јесте и Који долази...Амин.

15. Омилија.

мудрости, а красноречивост да не доводи до неразумевања код простог народа.

16. Произношење молитава од стране ђаконa (*preces vero psallere levitas*) за народ има своје почетке изравно из књига Мојсијевих, како би, чувши апостолску проповед, левити молили за народ, а свештеници павши (простревши се) пред Богом, ходатајствовали за грехе народа, као што је Господ казао Арону.

17. И тако ђакони узвикују оглашеним по древном црквеном поретку (чину), (*juxta anticum Ecclesiae ritum*) како Јеврејима, тако и јеретичима или оглашеним незнабошцима који су се спремали за крштење, а којима је и пре крштења допуштено да стоје у Цркви и слушају поуке из Старога и Новогa Завета, затим су се ђакони молили за њих, а свештеници (*levitae*) су изговарали молитве (*collectam*). После молитве су излазили вани као недостојини да стоје онда када се свршава жртвоприношење, и вани испред притвора павши ницице на земљу слушали су велика свештенодејства. О овоме се старао ђакон или вратар који им заповеда да изађу пратећи да нико од недостојних не остане у храму по речи писма: *не дајите светиње псима...* (Мт. 7, 6).

18. Громогласна песма која се тада пева када се врши вход са жртвеним

16. *Лектенија за Цркву*¹².

17. Ђакон: Оглашени изиђите! Сви оглашени изиђите! Двери. Затворите двери!

Ђакон: Будимо и тишини (молчанију)!

Јереј: Господ са свима вама!

Народ: И са духом твојим!

17.1. *Символ вере*¹³: Верујем у једнога Бога...

17.2. *Молитва (Preface de l'Offertoire) верних*¹⁴.

Јереј: Возљубљена браћо, призовите са мном Св. Духа, да Он на мене ниспошље неисказану силу, како би се ја недостојни јереј усудио принети Свети принос...

Народ: Амин. Дух Свети сићи ће на тебе, и Сила Свевишњег осениће те.

Јереј: Опростите мени, браћо и сестре.

Народ: Опрости нама оче, и помоли се за нас.

Јереј: Бог да вам опрости

18. *Појци певају први део оферторијалне песме или Sonus, према*

12 Лектенија се приписује Св. Мартину Турском.

13 Символ вере у галиканској литургији није се читао пре каролиншке реформе. Ниједан галикански Мисал, сем стовског, који је под утицајем келтске литургијске праксе, не садржи никејско-цариградски Символ вере.

14 Молитва у којој се излаже смисао празника код Псевдо-Германом не спомиње се, и то је тзв. *молитва покроба* коју налазимо у готском Мисалу и у старом Галикануму (*Gallicanum vetus*). Обухватала је возглас и молитве за благодат *тајне дана* које су варирале у зависности од дана. Називала се *praefatio missae* и, по својој структури, ближа је сличним молитвама римске и афричке Цркве, него молитвама источних цркава. Сличне молитве налазимо у мозарапском обреду. Вероватно је у галиканским литургијама Входу са даровима претходила ова молитва (Види: М. Smyth, *La liturgie oubliée*, 199).

даровима води своје порекло отуда: Господ је Мојсију заповедио да начини сребрне трубе у које би трубили левити када се приноси жртва. То је био знак преко кога је народ био упознаван у који се час приносила жртва... А сада у време входа ка олтару тела Христовог, више не сјајним трубама него духовним гласовима Црква са слаткопојањем опевава преславно величанаство Христово.

19. Тело Господње се односи у ковчезима зато што је гроб Господњи био усечен у стени по подобију ковчега. Тамо је положено Тело Господње и отуда је васкрсао са торжеством Цар славе. А крв Христова се посебно приноси у чаши јер је у таквој посуди било освећено евхаристијско тајинство уочи тих дана, када је пострадао Господ, како је Он сам рекао: *ово је чаша крви Моје, тајна вере, која се излива за многе на отпуштење грехова* (Мт. 26, 28). Хлеб се претвара у Тело, а вино у Крв, по речима Господњим о телу Своме.

20. Платно (*corporalis palla*) на које се полаже жртвени принос бива од чистог лана, зато што је тело Господње било у гробу увијено чистим пеленама.

21. Анђео Божји у тајности силази одозго изнад олтара благосиља Жртве.

22. А хвале (*Laudes*), тј. Алилуја слушао је Јован у Апокалипсису како се

дану. На недељним литургијама се пева „ Нека умукне свако тело човечије“.

18.1. За време певања ,јереј тихо чита молитву: „Нико од везаних телесним похотама и сластима“¹⁵.

19. После кађења и узевши благослов од јереја, ђакон одлази ка жртвенику, узима чашу и дискос и чини велики вход излазећи из олтара у пратњи аколута, Иде до западних врата храма и поново се кроз средину храма враћа и улази и олтар¹⁶.

20. Јереј узима од ђакона чашу и дискос, покрива их воздухом, кади, и говори: „Благообразни Јосиф...“ или „ Гроб Твој Христес...“ или „ Господ Бог наш Сведржитељ царује...“

21. Јереј: Смиреним духом и скрушеним срцем молим Те, Господе, да сиђе Анђел Освећења на овај принос који је приуговорен у славу имена Твога.

22. Појци певају другу половину херувимске песме: „ Да умукне свако

15 Херувимска песма „нека умукне свако тело човечије“, која се пева приликом вршења Великог входа, преузета је из Јаковљеве литургије, док је молитва херувимске песме позајмљена из византијских литургија.

16 По тврдњама Св. Германа Цариградског, у Входу су учествовали само ђакони који су преносили дарове са предложена и полагали их на Св. престо (Роберт Тафт, „Литургија Велике Цркве: почетна синтеза структуре и тумачења у сумраку иконоборства“, Теолошки погледи бр. 1/ 2008, 105-106).

певају после васкрсења. Ради тога у тај час се тело Господње прекрива покровом...и Црква обично пева ангелску песму; само пак, прво, друго и треће Алилуја означава три времена – пре закона, под закона и под благодати.

23. Имена упокојених приносе у тај час када се скидају покровци са дарова, јер ће васкрсење мртвих бити онда када се при доласку Христовом небо савије као свитак.

24. Мир хришћани, пак дају једни другима ради тога, да би кроз узајамно целивање подржавали у себи осећај љубави и ако је ко био помрачен било каквим раздором, у тај час би се окренуо ка измирењу или би од ближњег измолио опроштај.

25. Горе срца, узглашава свештеник.

тело човечије...“ или *Laudes*: Хорови анђела са свим Началствима, Силама, многооким Херувимима и шестокрилим Серафимима који покривају своја лица, певају: Алилуја! Алилуја! Алилуја!

23. Читање Диптиха

Ћакон: Принесимо наше дарове и молитве за свету, саборну и апостолску Цркву, да је утврди Господ.

Појци: У вери, нади и љубави.

Ћакон: За свете Патријархе православне, за Митрополита нашег...

Појци: И све и сва.

(помињање живих)

Ћакон: У јединству поменимо Патријархе, Судије, Царе, Пророке, Светог Претечу и Крститеља Јована и изнад свих Владичицу нашу Богородицу и Приснодјеву Марију.

Појци: Уистину Матер Божију ми Те величамо.

(Помињање Светих и упокојених)

Свештеник лелуја воздухом изнад дарова и тајно произноси молитву „ после-имену“ или „ *Post nomine*“ према дану.

24. Ћакон: Будимо у миру.

Јереј: Да буде мир међу вама подобно временима миирним.

Појци: Мир мој дајем вам...

Јереј у зависности од дана или по сопственом избору у чита „ Молитву мира“.

25. Ћакон: Стојмо смерно! Стојмо у миру! Тајна вере!

Канон евхаристије¹⁷

Јереј: Благодат Господа нашега Исуса Христа, и љубав Бога и Оца, и заједница Светога Духа, да буде са свима вама.

Народ: И са духом твојим.

Јереј: Горе имајмо срца!

¹⁷ Канон евхаристије, углавном, преузет је из амвросијанских мисала који, за разлику од галиканских, имају потпун поредак.

Народ: Имамо их ка Господу.

Јереј: Заблагодаримо Господу Богу нашему.

Народ: Достојно је и праведно.

Јереј изговара молитву:

Ваистину је достојно и праведно, долично и спасоносно, да Ти благодаримо у сва времена и на сваком месту, Господе Оче Свети, Сведржитељу, Боже Вечни, Непостижни, Неописани, Невидљиви, Непроменљиви¹⁸, кроз Господа нашега Христа...

(Praefatio према дану) или опити¹⁹:

Кроз Њега Ангели хвале Твоју славу, Теби се клањају Господства, са страхом поклањају Власти, небеса са небеским силама и блаженим Херувимима са њима, заједно славе и ликовствују. Саизволи, заповеди, молимо Ти се, да и наши исповеднички гласови заједно са њима говоре:

Народ: Свет, Свет, Свет, Господ Саваот! Пуно је небо и земља славе Твоје; Осана на висинама, благословен који долази у име Господње; Осана на висинама.

(Post-Sanctus према дану)

Ако нема посебне напомене о молитви према дану или празнику, свештеник говори опиту молитву:

Ваистину Свет, ваистину је благословен Твој Јединородни Син, Логос Творачки и Бог Силни, Који је сишао са небеса и узео обличје слуге, и својом савршеном слободом предао се страдању да би ослободио своје створење и обновио га по лику славе Своје, Господ наш Исус Христос.

Који уочи свога страдања, узевши хлеб у своје свете, непорочне и премилостиве руке, погледавши на небо, ка Теби, Оче Свети, Превечни Боже и Сведржитељу, благодаривши, благослови, преломи, и даде својим Апостолима и Ученицима, рекавши:

Примите и једите, ово је Тело моје, које се за вас и за многе ломи на отпуштење грехова.

Народ: Амин.

Јереј: Исто тако и чашу по вечери, благодаривши, благослови, и даде својим Апостолима и Ученицима, рекавши:

Примите и пијте из ње сви: ово је Крв моја Новог и Вечног Завета, која се за вас и за многе излива на отпуштење грехова²⁰.

Народ: Амин.

Јереј: Сваки пут када чините ово, чините у мој спомен, објављујући моју смрт и јављајући моје васкрсење, чекајући мој други долазак, када ћу к вама доћи са неба у слави.

Сећајући се његовог славног страдања, васкрсења из мртвих и узласка на небо, твоје од твојих Теби приносимо, овај пречисти, разумни и бескрвни принос и молимо Те и преклињемо: прими ову жртву из руку Анђела Твојих на Твој свевишњи престо.

Народ: Молимо Те, Господе, и умољавамо Твоје величије: да се узнесу молитве нашег смирења к Теби, Богу свемилостивом.

Јереј: Јер си Ти изволео да примиш дарове слуге Твога праведног Авеља,

18 Апофатичка имена су унета у текст Канона евхаристије из византијских литургија ради што бољег догматског усаглашавања са источним литургијама.

19 Општа карактеристика свих западних литургија јесте променљиви Praefatio.

20 Речи установљења одсуствују у свим познатим галиканским мисалима. Овде су преузете комбиноване из амросијанске и Златоустове литургије.

жртву Патријарха нашега Аврама и принос великог архијереја Мелхиседека.

Јереј: Молимо Те, Господе, и умољавамо Твоје величије: да се узнесу молитве нашег смирења к Теби, Богу свемилостивом.

И да сиђе на нас и на хлеб овај и чашу ову пуноћа Твога Божанства, као што је сишла на приносе отаца наших, да би ова Жртва постала ваистину Телом и Крвљу Сина Твога Господа нашега Исуса Христа, силом надразумног и неограниченог Духа Твога Светога²¹.

Народ: Амин. Амин. Амин.

Сада свештеник чини земни поклон осим у васкрсне дане и на велике Господње празнике када се чини само мали поклон. За време поклоњења свештеник се тихо моли за живе, упокојене и за све разумне потребе.

(Пост-Епиклесис према дану)

Јереј громким гласом говори:

Кроз Кога Ти све чиниш и благосиљаш створено, освећујеш благословено и раздајеш освећено.

Теби, Оче Сведржитељу, и Логосу Истинитом, и Светом Духу Освећујућем, приличи свака слава, част и поклоњење, сада и увек и у векове векова²².

Народ: Амин.

26. Раздробљавање пак и сједињење тела Господњег са крвљу при таквим тајнама од почетка је установљено Св. Оцима, ради тога, да када свештеник раздробљава жртву попут Анђела Божијег који поставља под светлцуави (блистави) нож делове младенца и примајући крв Његову у чашу да би истински могао говорити речи Господа који је рекао да је тело Његово храна и крв пиће. При овом раздробљавању свештеник жели да умножи жртву, и дужан ју је умножити у ово време зато што се тада небеско сједињује са земаљским и при молитви свештеника небеса се отварају.

27. Када свештеник врши раздробљавање, тада благочестиви клир поје антифон...

28. Oratio vero dominica pro hoc ibidem ponitur, ut omnis oratio nostra in dominica oratione claudatur.

26. *Свештеник разлама Агнец, а делове полаже на дискос у облику крста и говори:*

Трпеза је спремљена, Јагње Божије је заклано, које се раздробљава, а не раздељује, које се једе, а никад не нестаје.

Вино је смешано, Крв је изливена. Пијмо из неисцрпне чаше, оставимо незнање, и блавестимо једну, непоновљиву и страшну Тајну.

27. *У време раздробљавања хлеба народ или појци певају дневни антифон.*

28. Ђакон: Помолимо се!
Јереј: Не по нашим заслугама, Оче Свети, него из послушности заповестима Исуса Христа, Сина Твога и Господа нашега, ми се усуђујемо говорити:

21 Молитва епиклезе остаје верна древним западним епиклетским формама, иако је у њу уметнут додатак „на нас“, према источном литургијском предању.

22 Ходатајствене молитве, према овом изложењу Литургије, не налазе се у саставу Канона евхаристије, вероватно зато што је читање Диптиха извршено одмах после предложених дарова.

Народ: Оче наш...

*Јереј говори доксологију или емболизам
према дану.*

„Боже свемогући,
избави нас од
свакога зла и сваке
опасности и помози
нам у вршењу сваког
доброг дела, Ти, који
си савршена истина
и истинска слобода,
Боже, који живиш и
царујеш у векове
векова“.

28.1. *Уздизање дарова*

Јереј: Светиње светима!

Народ: Један је свет, један Господ Исус
Христос, у славу Бога Оца. Амин.

28.2. *Сједињење*

*За време појања свештеник ставља део
Агнеца у чашу говорећи:*

Сједињење Тела и Крви Христове да буде
залог нашег преображења и васкрсења
уснуних у вери у исчекивању пуноће
времена.

29. Давање благослова народу Господ је
преко Мојсија наредио свештеницима
рекавши: Реци Арону и синовима
његовим: овако благосиљајте синове
Израиљеве говорећи им: да благослови
Господ и да те чува (Број. 6, 23-24), и
остало како следи. И тако је Арон био на
месту Христа, а синови његови на месту
свештеника (...) Да би се сачувало
достојанство првосвештеника, свештени
канони су установили да је боље да дужи
благослов изговара Епископ, а краћи да
даје свештеник, говорећи: *Pax, fides et
caritas et communicatio corporis et
sanguinis Domini sit semper vobiscum*“ -
Мир, вера и љубав и причешће телом и
крвљу Господњом нека увек буде са
вама. Благослов пре причешћа се даје
ради тога, да би благословена тајна
ступила (ушла) у благословени сасуд. А
како је пријатно Свето причешће души и
телу, о томе сведочи Христос
Јеванђелским речима говорећи : Ако

29. Ђакон: Главе ваше приклоните за
примање благослова.

Народ: Пред Тобом, Господе.

*Јереј говори моливу благослова према
дану.*

Народ: Амин.

29.1. **Причешће**

Народ изговара молитву пре причешћа:

Верујем, Господе, и исповедам да си Ти
Христос, Син Бога живог, Који си дошао
у свет да грешнике спасеш, од којих сам
први ја...

Народ или појци певају причастен.

Причешће свештеника

Јереј: Поклањам се пред тобом, пречисто
Тело Христово.

Причешћује се Св. Телом говорећи:

Пречасно Тело Господа Бога и Спаса
нашега Исуса Христа даје се мени
недостојном јереју на отпуштење грехова
мојих и на живот вечни.

Узима чашу и говори:

Поклањам се теби небеском пићу које је

останете у мени, и речи моје у вама остану, што год пожелите, иштите од Оца у име моје, и биће вам (Јн. 15, 7)

30. Антифон пак, (*trecanum*) који се пева је знак католичанске вере која производи из (од) вере у Свету Тројицу. Јер Прво је у Другом, Друго је у Трећем, и обрнуто, Треће у Другом и Друго у Првом (*Sic enim prima in secunda, secunda in tertia, et rursum tertia in secunda et secunda rotatur in prima*). Тако Отац у Сину и Светоме Духу чини тајну Свете Тројице: Отац у Сину, Син у Духу Светом, Дух Свети у Сину и Син опет у Оцу (*Ita Pater in Filio mysterium Trinitatis complectit: Pater in Filio Filius in Spiritu sancto, Spiritus sanctus in Filio et Filius rursum in Patre*)

мени потребно пре свега и изнад свега.

Причешћује се из чаше три пута говорећи:

Пречиста Крв Господа Бога и Спаса нашега Исуса Христа даје се мени недостојном јереју на отпуштење грехова мојих и на живот вечни.

Причешће народа²³

29. 2. Ђакон: Ево Јагње Божије које узима грехе света. Са страхом Божијим, вером и љубављу приступите.

Народ: Окусите и видите како је благ Господ.

30. Јереј: Ниспошљи Господе Твој благослов на све који су се причестили са вером.

Народ или појци певају „ Триканон“ нпр.

„ Видесмо Светлост истинску“

За време појања свештеник покрива са воздухом чашу и њом благосиља присутни народ.

Јереј: Нека је Господ увек са вама.

Народ: И са духом твојим.

Потом народ или хор поје:

Нахрањени Хлебом небеским и оживљени вечном Чашом, непрестано благодаримо Христу који у сва времена пребива у Цркви својој. Он се уселио у нас својим тајнама и опет ће доћи у слави да суди свету, Једносушни Оцу и Животворном Духу.

30.1. *Post-Communion*

Ђакон: *Кратка јектенија*

Јереј: Наситивши се небеском храном и насладивши се пићем вечнога живота, дарујмо, возљубљена браћо, наше хвале и наша благодарења Господу Богу нашем. Помолимо се Њему, да бисмо се после духовног примања пресветога тела Господа нашег Исуса Христа, избавили од телесних похота и удостојили се да постанемо духовни људи, кроз Господа нашег Исуса Христа Сина Његовог

30.2. *Отпуст*

Јереј: *Missa acta est – in pace*

²³ Народ се причешћује директно из руку свештеника, без употребе кашичице, тако што свештеник део Агнеца (Тело) умаче у путир (Крв) и ставља у уста вернима. Оваква пракса причешћивања заступљена је код унијата.

Закључак

Анализирајући резултате до којих је дошла Литургијска комисија, као и сам поредак Литургије Св. Германа Париског, долазимо до закључка да служење ове Литургије у француској православној Цркви није у потпуности оправдано из више разлога. Као прво, обновљена литургија, по старом галиканском обреду, и поред свих настојања да се прикаже као аутентична, представља својеврсан хибрид који је настао услед комбиновања различитих елемената који происходе из литургијских предања источне и западне Цркве. Из велике жеље да задрже локалну литургију у својој цркви, Св. Јован Шангајски, као надлежни епископ, из пастирских разлога, дозволио је служење ове литургије, која, по својој богословској терминологији и изражају, има доста мањкавости. Те мањкавости су унеколико покушали ублажити позајмљивањем молитвених елемената из Василијеве и Златоустове Литургије, што се није значајно одразило на свеукупну литургијску молитву. Као друго, Литургија под именом „Св. Германа Париски“ непозната је и у западном и у источном предању, те је, из тих разлога, често одбацивана. Поготово се не може прихватити VI век као време настанка ове Литургије, јер писма која се приписују Св. Герману Париском потичу из VIII и почетка XIX века.

Литература

- Baumstark, A., *Liturgie comparée*, éd. de Chevetogne, Paris 1953.
- Gerrmani Parisiensis, *Expositio brevis antiquae liturgiae galicanae, Epistola I, II*, PL 72.
- Etude de la liturgie selon l'ancien rite des Gaules*, par la Commission Liturgique réunie sous la Présidence de S. E. l'Archevêque Jean, Paris 1963 (студија коришћена само за интерну употребу литургијске комисије).
- King, A., *Lituries anciennes*, trad. de l'Anglais par Bernard Poupard, Paris 1961.
- Leclercq, H., „*Férotin*“, DACL, t. V, Paris 1922.
- Leclercq, H., „*Mozarabe (Liturgie)*“, DACL, t. 12, 1, fasc. CXXVIII-CXXIX, Paris 1934.
- Le „Liber Mozarabicus Sacramentorum“ et les Manuscrits mozarabes, publié par M. Férotin* (Monumenta Ecclesiae Liturgica VI), Paris 1912.
- Le „Liber ordinum“ en usage dans l' Eglise wisigothique et mozarabe d'Espagne du cinquième au onzième siècle, publié par M. Férotin* (Monumenta Ecclesiae Liturgica V), Paris 1904.
- Missale Gallicanum Vetus* (Cod. Vat. Palat. Lat. 493), hg. von Leo Cunibert Mohlberg (Rerum ecclesiasticarum documenta. Series Maior. Fontes III), Roma 1958.
- Missale Mixtum-secundum regulam B. Isidori, Dictum Mozarabes*, PL 85.
- Missale Gothicum* (Vat. Reg. Lat. 317), hg. von Leo Cunibert Mohlberg (Rerum ecclesiasticarum documenta. Series Maior. Fontes V), Roma 1961.
- Smyth, M., *La liturgie oubliée: la prière eucharistique en Gaule antique et dans l'Occident non romaine*, Cerf, Paris 2003.
- Тафт, Р., „Литургија Велике Цркве: почетна синтеза структуре и тумачења у сумраку иконоборства“, *Теолошки погледи* бр. 1/ 2008.

Ненад Тупеша

НЕОГАЛИКАНСКАЯ ЛИТУРГИЯ

В тексте автор занимается литургическим анализом и изложением порядка обновленной галиканской литургии которую в прктику ввела ЕСОФ (Eglise Catholique Orthodoxe Francaise) или Православная Католическая Церковь Франции. Желая иметь в богослужебном употреблении местную литургию эта Церковь создала новый галиканский гибрид наставший последствием искусственного соединения раыличных литургических элементов. Эти элементы предприниманы из многих древних галиканских, мозарапских, кельтских и амвросиянских Мисалов как и из текстов восточных литургий.

Ключевые слова: неогаликанская литургия, Православная Католическая Церковь Франции, мисал.

